

Jack S. Levy and William R. Thompson, **CAUSES OF WAR**,
Wiley-Blackwell, 2010, 288 p.

Knjiga *Uzroci rata (Causes of War)* autora Džeka Levija (Jack S. Levy) i Vilijema Tompsona (William R. Thompson), objavljena početkom prošle godine, predstavlja delo vredno pažnje svakoga ko se bavi međunarodnim odnosima u širem, te pitanjem rata i mira u užem smislu. U prvom redu zbog toga što se radi o autorima koji decenijama istražuju fenomen rata i iza kojih je veliki broj objavljenih knjiga i članaka, vrlo zapaženih i veoma često citiranih, što ih svrstava u krug vodećih svetskih imena u ovoj oblasti. Posveta koju su napisali na početku knjige, a koja glasi „studentima rata svuda“, govori nam o motivu s kojim su se upustili u pisanje i objavljivanje ovog dela – da bi ono služilo kao priručnik svima koji se zanimaju za objašnjenje fenomena rata, bilo da dolaze iz akademskih ili praktično-političkih krugova. Takvih je svakako mnogo, i mora da ih bude, jer pitanje rata i mira i u 21. veku ostaje pitanje broj jedan u međunarodnim odnosima. Uočeni trend (koji i ova dvojica autora pominju) da je u poslednjih nekoliko decenija bitno smanjena učestalost klasičnih međunarodnih (posebno između velikih sila, koje u poslednjih pola veka nisu vodile rat), a u najnovije vreme čak i građanskih ratova, zahteva objašnjenje, kako bismo utvrdili da li se radi samo o prolaznoj, ili trajnoj tendenciji. U tom smislu bismo zainteresovanima preporučili da krenu upravo od ove knjige.

Odmah ćemo reći da se u ovoj knjizi (kao ni u jednoj drugoj) ne kriju sve tajne rata koje bi čitalac voleo da sazna. Ona je koncipirana tako da čitaocu omogućiti minimalan, ali veoma značajan i neophodan uvid u različite teorije i koncepcije iz čijeg ugla se može proučavati bogata istorija ratovanja i predviđati budućnost ovog obrasca ljudskog ponašanja, te razvoj uslova za njegovu suprotnost – mir. Kako su sami autori u uvodnom delu knjige naglasili, cilj im nije bio da ponude sopstvenu teoriju rata, već da načine kritički pregled najuticajnijih teorija, ističući njihove ključne teze, prednosti i mane. Knjiga je, dakle, preglednog karaktera, ali joj ne manjka i originalni doprinos autora. On se sastoji najpre u definiciji rata koju su ponudili, a koja glasi: „rat je produženo koordinisano nasilje između političkih organizacija“. Ovakva definicija dovoljno je široka da uključi i građanske i druge ratove koje vode nedržavni akteri, a pritom nije restriktivna ni u pogledu minimalnog broja borbenih žrtava neophodnog za označavanje određenog oružanog sukoba kao rata (obično se uzima da je to 1000).

Originalnost pristupa autora se vidi i u načinu na koji su klasifikovali teorije o ratu. Učinili su to polazeći od kriterijuma nivoa analize na kome ova ili ona teorija pretežno pronalazi uzroke rata, pri čemu su standardnu Volcovu (Kenneth N. Waltz) matricu koja se sastoji od tri nivoa analize učinili donekle složenijom. Tako oni između sistemskog i državnog

nivoa smeštaju novi, dijadni nivo analize (interakciju parova država), od državnog razlikuju socijetalni nivo, da bi se na individualnom nivou pozabavili procesom spoljnopolitičkog odlučivanja, koji ne podrazumeva samo osobine pojedinaca, već i organizacija koje ovi čine. Pažljivim čitanjem ovako koncipiranih poglavlja, zaključujemo da se radi o vrlo dobro izloženim osnovnim karakteristikama ključnih teorija međunarodnih odnosa, pa i onih koje su donekle zapostavljene, a mogu da budu veoma korisne za objašnjenje uzroka ratova.

Tako se na sistemskom nivou autori bave realizmom (klasičnim, Volcovim, defanzivnim, ofanzivnim i neoklasičnim – za ovaj poslednji kažu da razmatra i državni i pojedinačni nivo analize, ali mu sistemski ostaje dominantan), a u okviru ove škole mišljenja teorijom ravnoteže snaga i teorijama hegemonije (tranzicije moći i dugih ciklusa). Na dijadnom nivou razmatraju koncepte međunarodnih rivalstava, „koraka ka ratu“ („steps to war model“), „pogađanja“ („bargaining model of war“), te liberalne teorije o ekonomskoj međuzavisnosti. Na državnom/socijetalnom nivou, u prvi plan ističu marksizam-lenjinizam (iako pominju i sistemsku crtu u okviru istog), Šumpeterov model vojnih elita, koalicione modele (u prvom redu Snajderove „ja tebi – ti meni“ (logrolled) koalicije), diverzionu teoriju rata, tezu o demokratskom miru, te tezu o sukobu civilizacija. Na pojedinačnom nivou odlučivanja izdvajaju: racionalne modele, psihološke modele (pogrešne

percepcije, uverenja i predstave, opažanje pretnji, te sklonost riziku – teoriju izgleda), poliheurističku teoriju i odlučivanje u krizama. Na organizacionom nivou odlučivanja bave se: modelima birokratskog i organizacionog procesa, uticajem osobina organizacija na put ka ratu, te ponašanjem malih grupa. Posebno poglavlje posvetili su teorijama koje se bave građanskim ratom.

Uz svaku od teorija i koncepcija koje su izložili, Levi i Tompson navode i argumente kritike, tako da čitalac može da stekne jasnu sliku o debatama koje se o uzrocima rata i uslovima mira vode u okviru škola mišljenja i između njih, te da dobije priliku da se opredeli za neku od njih. Ili, kako autori i sami sugerišu, da uzme u obzir pozitivne strane više teorija, njihovu upotrebljivost za objašnjenje različitih aspekata pitanja rata i mira, te da pokuša da načini neku vrstu sinteze. Zapravo, to i jeste najbolji put ka napretku u naučnom promišljanju ove tematike.

Dodaćemo na kraju da bi i za čitaoce u Srbiji ova knjiga mogla da bude posebno interesantna s obzirom na burnu ratnu prošlost naše zemlje i regiona, te na opstajanje tenzija koje bi mogle dovesti do „ponavljanja istorije“. Napor koji bi neko eventualno preduzeo da knjigu prevede na srpski jezik, te da ona kod nas postane možda i obavezan fakultetski udžbenik – uvod u proučavanje rata, svakako ne bi bio uzaludan.

Vladimir TRAPARA